

Pilotprosjekt om plager fra nervesystemet hos tannhelsesekretærer:

Klare funn må undersøkes nærmere

Den foreløpige rapporten fra pilotprosjektet om plager fra nervesystemet hos tannhelsesekretærer ble presentert i mai, blant annet gjennom NRK Brennpunkt. Selv om funnene som viser at en liten gruppe tannhelsesekretærer har symptomer fra nervesystemet i større grad enn hjelpepleiere, er forbausende klare, er professor Bente E. Moen ved Seksjon for arbeidsmedisin ved Universitetet i Bergen overrasket over de store medieoppslagene som er kommet ettertid. Moen understreker behovet for videre forskning, og hun vil gjerne inkludere tannlegene i videre studier.

I disse dager venter Moen på svar på en søknad til Arbeids- og sosialdepartementet om ytterligere forskningsmidler, for å kunne gå videre med studien av kvikksølvskader hos tannhelsesekretærer.

- Hvordan oppsto dette prosjektet?
- Det startet med en henvendelse fra NRK, der de spurte om vi kjente til noe litteratur om kvikksølvskader hos tannhelsesekretærer. Jeg begynte å undersøke dette og fant at det er skrevet forbausende lite, også på verdensbasis. Tannhelsesekretærene er nevnt i noen ganske få artikler, som i hovedsak tar for seg tannleger og deres eksponering for amalgam, og eventuelle helseskader som følge av dette.
- Hva er det som er skrevet, om tannleger, amalgam og helseskader?
- Det er blant annet en amerikansk artikkel som beskriver at tannlegene opplever plager av nevrologisk karakter, som skjelving på hender og svimmelhet, ved langt lavere nivåer av amalgameksponering enn man tidligere har trodd. Det syntes jeg var interessant.
- Hva skjedde videre?
- Jeg hadde et møte med NRK, der jeg formidlet at det fantes veldig lite skriftlig vitenskapelig materiale. Brenn-

Professor Bente E. Moen fant at tannhelsesekretærer har flere symptomer fra nervesystemet enn hjelpepleiere i en pilotstudie. Nå vil hun undersøke dette videre.

punktredaksjonen var i gang med å lage et program om tannhelsesekretærer som har jobbet med amalgam og de helseplagene de opplever, og jeg fantet interesse for å gjøre noe på temaet, særlig i og med at det var så bunnskrapt med skriftlig informasjon om det. Vi satte derfor i gang et pilotprosjekt her ved Seksjon for arbeidsmedisin, i form av en spørreundersøkelse i Hordaland. Dette kunne vi finansiere med Universitetets driftsmidler, supplert med en mindre økonomisk støtte fra NRK.

- Hvem ble omfattet av undersøkelsen?

- Vi sendte spørreskjemaet både til tannhelsesekretærer og hjelpepleiere, for å se om det var systematiske forskjeller mellom de to gruppene, som vi ellers anså som like både når det gjelder å være helsearbeidere og lengden på utdanningen. I alt ble 38 tannhelsesekretærer og 48 hjelpepleiere plukket ut til å være med. Vi tok bare med tann-

helsesekretærer som er født før 1970, da vi tenkte at de som er yngre i liten grad har vært i befatning med amalgam, og i hvert fall kopperamalgam. Men vi har ingen spørsmål om, og i hvilken grad de har jobbet med amalgam i spørreskjemaet. Det styrker funnene, men gir ingen årsaksforklaringer.

- Hvilke funn har dere gjort?

- Vi ser at tannhelsesekretærene helt tydelig rapporterer om flere problemer og plager enn hjelpepleierne både når det gjelder hukommelse, koordinasjonsevne, depresjoner og hjerte- og lungesyntomer. Men det er også slik at det bare er foreløpige resultater vi snakker om, og at studien er for liten til å konkludere klart når det gjelder plagenes alvorlighetsgrad og om de skyldes amalgam og kvikksølv. For å si noe om både helsen til denne yrkesgruppen og om årsaksforhold trenger vi å forske videre.

- Hva vil dere se på når dere går videre?

– I søknaden til departementet har vi beskrevet en landsomfattende eller nasjonal undersøkelse, der vi blant annet går inn og ser på tryggediagnosene hos disse kvinnene det gjelder, for å se om de har flere psykologisk nevrologiske diagnoser enn andre. Vi vil også forske på hvordan selve eksponeringen har skjedd. Dette vil vi gjøre i samarbeid med Bivirkningsgruppen her i Bergen, som vil hjelpe oss med å rekonstruere hvordan arbeidet foregikk. Det er mye usikkerhet rundt akkurat det. Kopperamalgam og dampen fra det er én ting, en annen ting er hvordan amalgam har vært håndtert senere med tanke på opptak i huden; som vi vet finner sted. Men hvordan og hvor mye trenger vi å få vite mer om. Det er det ikke forsket på noe sted i verden. Det er veldig rart, når man vet hvor mange som jobber og har jobbet med dette materialet i mange år. Vi lurte også på betydningen av søl med amalgam, noe

jeg tenker meg har skjedd rett som det er. Vi vet at amalgam avgir kvikksølv bare ved å befinne seg i et rom, og for eksempel mange laboratorier har de omfattende rutiner for å beskytte ansatte mot slik eksponering. En siste ting vi har tenkt å se på, er barn av tannhelsesekretærer i forbindelse med misdannelser og sykdom. Da kan vi få god hjelp av Medisinsk fødselsregister, som holder til i samme hus som oss, og som har vært i drift siden 1967.

– Tenker dere å inkludere andre yrkesgrupper i de videre studiene. Tannlegene for eksempel?

– Det ville jeg finne interessant. De representerer også en risikogruppe, om enn mindre utsatt enn sekretærene, vil jeg tro. Skjønt det finnes tannleger som ikke har eller har hatt assistent, og de bør sees på som like utsatt. Tannlegene er ikke konkret med i søknaden om forskningsmidler, men de er nevnt som en gruppe det kan være interessant å se

på. Jeg har vært i kontakt med Tannlegeforeningens president, Carl Christian Blich, som var veldig positiv og åpen for samarbeid, og jeg håper vi kan få til noe i løpet av høsten.

– Hvorfor er det viktig å forske videre på dette nå som amalgam er lite i bruk i Norge?

– For det første er det viktig for dem det gjelder å få ordentlige svar og klare diagnoser. De har behov for å få vite om de selv ble syke på grunn av amalgameksponeringen på jobben sin, eller om dette var årsaken til at deres barn fikk misdannelser. En annen ting jeg tenker på er at amalgam er et materiale som fortsatt er mye brukt i store deler av verden. Vi har blant annet et prosjektsamarbeid med Tanzania – i en helt annen sammenheng. Da jeg var der i sommer, var jeg innom noen tannlegekontorer for å se, og der brukte de amalgam som eneste fyllingsmateriale. Det tror jeg gjelder mange land. Jeg var

Støttegruppe for kvikksølvofre

Støttegruppen for kvikksølvofre ble stiftet i Stavanger 1. juni i år. Foreløpig har gruppen godt og vel hundre medlemmer, ifølge støttegruppens leder, Gerd Irene Lyse på Jørpeland i Rogaland. Før gruppen har hatt sitt første styremøte snakker Lyse kun for seg selv når hun sier at det gruppen hovedsakelig kommer til å arbeide med, er å bedre behandlingstilbudet for kvikksølvofre og å fremme videre forskning og utredning. I tillegg ønsker de å tilby kvikksølvofre et sted å henvende seg.

Blant medlemmene er både tannhelsesekretærer, tannpleiere og tannteknikere. De aller fleste, det vil si mellom 80 og 90 prosent, er uføretrygdet, mens noen fortsatt er i jobb. Plagene de opplever er i hovedsak muskel- og skjelettplager, plager i mage- og tarmsystemet, skjelving og Parkinsonlignende

symptomer, verk i kroppen som flytter seg og stivhet i kroppen. Mange har like beskrivelser av sin sykdomsutvikling. Veldig mange har opplevd en eller flere aborter. I tillegg rapporterer så å si alle om hukommelsesproblemer og konsentrasjonssvikt. Lyse får mange henvendelser, men kjenner ikke til noen tannleger som har meldt seg inn i gruppen. Hun har imidlertid hatt mye kontakt med en svensk tannlege som har fått diagnosen Parkinson, etter at han selv mener seg kvikksølvforgiftet. Barn av tannhelsesekretærer som er født med misdannelser eller lider av sykdom som kan ha sammenheng med morens yrke henvender seg derimot, og ett av styremedlemmene er sønn av en tannhelsesekretær.

Gerd Irene Lyse, som sto frem i Brennpunkt i mai i år, arbeidet som

tannhelsesekretær i over 30 år, fra 1971 til 2003. Etter 1987 har hun ikke vært i kontakt med amalgam. I dag er hun uføretrygdet, med diagnosen Parkinson. Lyse stortrivdes i yrket sitt og på sine to arbeidsplasser og understreker at verken hun eller støttegruppen er ute etter å ansvarliggjøre eller gå til sak mot sine nåværende eller tidligere arbeidsgivere; tannlegene. Gruppen ønsker tvert i mot tannlegene, som også har vært utsatt for kvikksølv gjennom amalgam, velkommen i Støttegruppen for kvikksølvofre. Det er opprettet et nettsted med adresse www.kvikksolv.no og Lyse nåes på telefon 51 74 70 21 og 98 01 17 59. Medlemskap i Støttegruppen for kvikksølvofre koster 250 kroner i året.

Ellen Beate Dyvi

også innom School of Dentistry i Dar es Salaam og snakket med han som har lært bort fyllingsterapi til studentene der i 20 år. Han kunne bekrefte at det er bare amalgam som brukes. Forståelig nok; siden det er et billig, solid og på mange måter utmerket materiale. Poenget mitt er at når dette er i fortsatt bruk i store deler av verden, er det nyttig og viktig å forske for å finne ut hvordan man kan forebygge eventuelle skader hos dem som arbeider med det til daglig.

– Får du mange henvendelser fra tannhelsesekretærer?

– Ja, det ringer mange til oss og vi registrerer dem. Per i dag har vi mottatt rundt fire hundre henvendelser. Mellom 100 og 150 forteller om egne plager, rundt 100 har barn med misdannelser

eller alvorlig sykdom. Resten har ringt fordi de er eller har vært tannhelsesekretær en gang, og forteller om rutiner og arbeidsmåter. Senest i dag snakket jeg med en kvinne på 66 som har vært mange år i yrket. Hun har fått diagnosen Parkinson selv, og har en sønn som ble født med bare én arm.

Det finnes mange eksempler, og for meg er det blitt tydelig at det er noen mennesker som har fått skader. At de får riktig diagnose til slutt, synes jeg er viktig. Dette er også en stor gruppe arbeidstakere. Vi har å gjøre med mange tusen kvinner – de fleste av dem har jobbet i mange år. Jeg ble litt forbauset da jeg så de store medieoppslagene som kom etter at Brennpunkt refererte vår rapport på en saklig og grei måte. Ikke fordi det ikke er alvorlige

ting. Det som er rart, er at det er kommet en slags motreaksjon i mitt fagmiljø. Det er røster som sier at det ikke kan være sant og at det ikke kan være så alvorlig. Før vi begynte å se på denne saken gikk jeg også rundt og sa at tannleger og tannhelsesekretærer riktignok jobber med kvikksølv, men at det ikke var skadelig fordi det var så lite. Nå ser jeg at det ikke er riktig, og jeg klarer å si at jeg tok feil. Jeg har lært noe av denne undersøkelsen, og synes det er flott at vi får frem ting om dette som er så viktig og som gjelder så mange, avslutter Bente E. Moen.

Tekst og foto: Ellen Beate Dyvi